

FUNDAMENTELE UNEI EDUCAȚII VALORICE DIN PERSPECTIVA CREȘTINĂ

Pr. Prof. univ. dr. habil. Emil JURCAN

Facultatea de Teologie Ortodoxă,

Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, Romania

jurcanioanemil@gmail.com

ABSTRACT: Foundations of value education from a Christian perspective.

I wrote this study, being concerned about the state of education, which unfortunately is marked by regression. The expression „Educated Romania” did not achieve its goal, being only an electoral slogan. Therefore, some foundations are needed to achieve an authentic education, through which our young people are not only informed, but also trained for life. For a valuable education, we need vocational educators and not employees in the education system. The teacher’s vocation is a call to know and then to give this knowledge, forming characters, and this cannot be done by anyone. It is a quasi-sacerdotal act in which knowledge accumulates in the mind and soul of the teacher, who then imparts it to his students through dedication. In this sense, we see an education based on the foundations and terms that faith uses from the beginning: knowledge, love, dedication.

Keywords: *education, mission, humanism, post-Christian, culture.*

Noțiuni introductive

Am ales să tratez această temă în contextul unei debusolări axiologice aproape universale în această direcție. Nu există domeniu în care oamenii să nu se plângă că au dispărut acele valori de odinioară, că nu mai există acea conștiință a profesiei și a relațiilor interumane. Fiecare se plânge de fiecare: generațiile mai vechi de faptul că nu mai există vocație, dorință de afirmare, de educație și respect, iar cei tineri se plâng că nu sunt înțeleși în noul lor mod de viață și gândire.

De unde acest hiatus sau separare între generații? De unde această apatie în fața unei lumi care se redefinește? Ce ar avea nevoie omul pentru

a reface și reconstrui o societate în care valorile istoriei (respect, cinste, corectitudine, bunătate etc) să își regăsească locul și să fie normele de bază ale unei vieți sociale? Răspunsul nu poate fi decât unul singur: reîntoarcerea la o educație complexă.

Dar ce mai poate însemna astăzi sintagma *educație complexă*? Din punctul de vedere al unei gândiri bazate pe revelația autentică, pe sacralitatea creației, *educația complexă*, ar putea însemna o revenire la marile definiții ale omului. Omul educat este omul gnoseologic, care cunoaște și prin cunoaștere ajunge la acel excelsior divin. Voi enumera și dezvoltă câteva dintre aceste definiții și anume:

Omul valoric se recunoaște ca fiind *apogeul creației divine*, expresie care pune în valoare frumusețea ființei umane și nu expresia unui habotnicism. De multe ori pentru omul fără de credință, cel care își afirmă credința în Dumnezeu apare ca un retrograd, un medieval, un habotnic sau un taliban. Nimic mai fals. Omul credincios este un om normal, care nu își impune ci doar propune crezul său și modul lui valoric de existență. Credința adevărată nu se impune ci se afirmă și se prezintă. Atât și nimic mai mult. Credința talibanică sau orice fel de formă de fundamentalism este o credință falsă. Omul adevăratei credințe respectă totul, chiar și pe cel fără de credință. Are însă dreptul de a se apăra (fără violență) atunci când este atacat și ironizat de cei necredincioși. Iar la acest capitol stăm bine: toată mass media vuieste de bucurie atunci când apare o știre negativă despre Biserică (doar cea Ortodoxă) și slujitorii ei.

Omul credinței are totuși un atu: el știe și simte că nu este un hazard al evoluției autarhice (nu știu cât de autarhică ar putea fi această evoluție), ci că are un punct de plecare concret. El simte că are o cauză, are un mers prin propria lui existență și în fine are un sens și o finalitate. Viața lui de pe pământ este de fapt drumului spre viață, spre veșnicie. În aceasta constă optimismul lui „non omnis moriar”, căci nu dispare prin moarte, ci revine la viață.

Un astfel de om are capacitatea unei duble educații: cea din partea imanentei, legată de transcendent și cea din partea transcendenței cu proiecție în imanent. Mai concret, educația dinspre imanență spre transcendență este cea primită de la părinți, școală și societate, prin care copilul este învățat să respecte valorile și creația. În familie i se vorbește despre Dumnezeu și despre mersul lui spre veșnicie. Comunitatea, credincioasă fiind,

îl înglobează în cadrele unei vieți sociale, agapice și deschise spre ceilalți, îl educă în spiritul credinței și al iubirii aproapelui.

Dinspre transcendent spre immanent, omul este educat de sus în jos, prin revelație. El cunoaște adevărul despre Dumnezeu și valorile sacre ale creației, atât cât se poate. Dumnezeu este așadar o prezență concretă, harică în creație iar respectarea ei înseamnă a-L simți pe El în propria noastră viață și lume. Cinstirea și adorarea lui Dumnezeu se revarsă și se vede în relația cu ceilalți. Omul cu adevărat credincios va avea educația frumosului și cinstirea aproapelui, va trăi agapic prin conștiința lui sacră iar legile morale nu i se vor impune din afară, ci le va trăi din sine, din interiorul lui. Așadar cea mai bună educație este cea în care transcendentul și immanentul se îngemănează, pentru că valorile umane sunt oferite de Revelația divină și de umanitatea cu sens transcendent.

Fundamentele educației axiologice

Sunt mai multe valori care definesc și argumentează o educație autentică și reală. Fără aceste valori, educația va deveni strict informațională, seacă și sterilă. Vom avea doar deștepți (măcar de ar fi deștepți), nu și umani. Am avea în acest sens doar elementul predării și al acumulării de cunoștințe, fără formare pentru viață și societate, un fel de sistem de robotizare al elevului, care doar primește și apoi redă informația, fără a găsi în ea sensul existențial și aplicația interumană.

Nu este de mirare că mulți au spus că ceea ce li se predă în mod mecanic se poate găsi ușor pe motorul de căutare Wikipaedia, mult mai clar și mai vast și ca atare, școala nu și-ar mai avea rostul. Au perfectă dreptate dacă școala doar predă informații și nu pregătește și nu formează caractere. Școala a pierdut, din păcate, pariul cu umanul și devenirea umană, devenind doar un suport de informare, de standardizare și șabloneizare.

Lucrurile au degenerat în momentul în care s-a trecut la „democratizarea sistemului” și la aliminarea oricărei forme de autoritate educațională. Nu sunt adeptul „calului Bălan” din povestirile lui Creancă, dar respectul pentru școală și formatorii ei se cere. Aceasta este de fapt autoritatea școlară: respectul și iubirea unui sistem în care te simți acasă, ajutat cu iubire spre iubire. Un profesor (sau orice cadrul care lucrează într-o școală) trebuie apreciat și respectat. Respectul impune respect. Ori a intra într-o clasă în care elevii stau cu spatele la profesor, cu picioarele pe bancă, fără

să le pese de prezența lui, arată cât valorează pentru ei această educație și mentorul care o predă. Iar lucrurile vin de la mentalitatea familiei față de școală și valorile ei. Copiii vin cu multe apucături, pe care le văd și le aud în casă. Cu siguranță că nu toți copiii sunt așa, dar faptul că totuși există și aceste cazuri, ne arată că undeva sistemul școlar nu mai este pus în evidență valorică nici de familie și nici de societate. Respectul este prima formă de interacționare între oameni. Înainte de a-i iubi pe semenii, trebuie să îi respecti. Înainte de a începe să primești educația și valorile, trebuie să respecti pe cel care ți le oferă.

Din perspectivă creștină aș spune că nu avem nevoie de autoritate, atâta vreme cât funcționează conștiința¹ creștină. Ar fi o societate ideală, cea în care conștiința să fie motorul educației și al comportamentului uman și interuman. De fapt, acesta este dezideratul creștinismului autentic: nu de a forța prin canoane și pedepse umanitatea, ci de a-i forma conștiința sacră, prin care ea să trăiască și să lucreze, ca și cum Dumnezeu ar fi de față (*etsi Deus daretur*). John A. T. Robinson propunea în mod eronat un creștinism fără Dumnezeu, secularizat, aproape ateu, în care omul să lucreze și să trăiască *etsi Deus non daretur* (ca și cum Dumnezeu nu ar fi). Creștinismul autentic, dimpotrivă trebuie să educe acea conștiință sacră, prin care omul să simtă, să vorbească și să lucreze *etsi Deus daretur* pentru că așa și este: Dumnezeu este de față. „Lucrați din suflet ca pentru Dumnezeu nu ca pentru oameni” (Coloseni 3, 23), le spune sfântul apostol Pavel celor din Colose și prin ei ne spune tuturor. Este așadar cel mai conștient mod de a lucra și de a te comporta. Permanenta prezență a lui Dumnezeu în existența noastră arată dependența de conștiință (glasul Lui în noi), de a fi conștiincios, indiferent de prezența legilor sau a presiunii unei moralități sociale. Fără conștiință sacră autentică, legile devin coerciții și presiuni, nu expresia unei iubiri sociale.

Un alt fundament al educației pe fond creștin este permanentul reper: Dumnezeu. Elevul nu este obligat să creadă în El și nici forțat în acest sens. Credința poate veni în timp, prin convingere personală și nu prin constrângere sau presiune educațională. Cândva într-o discuție cu alți colegi universitari le spuneam că mi-aș dori să fiu profesor la o clasă de ateii iar

1 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Key aspects of the Freedom of Conscience”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Les Arsc, France, Editions IARSIC, 2016, pp.30-37.

după patru ani de discuții cu ei să vedem unde ajungem. Cu siguranță că alta ar fi optica lor față de credință și față de Dumnezeu, chiar dacă nu ar fi întorși cu totul spre a crede. Credința vine din tine ca un dar din convingerea, pe care o găsești după lungi și sincere căutări și lupte personale cu tine însuși și cu preconcepțiile pe care le ai. Educația ar fi o permanentă euristică a lui *χάρις*, un entuziasm al descoperirii frumosului în orice sens.

Așadar educația trebuie să plece de la bucuria căutării spre starea de *εν-θεοσις*, de unde vine termenul de *entuziasm*. Omul, care cu adevărat se bucură de căutarea adevărului, devine un *ζητουμενος*, adică un căutător al *kalokagathiei*, cu proiecție spre transcendent. Fără această stare de entuziasm (*εν-θεοσις*), care duce spre îndumnezeire, totul devine plictisitor și plafonat. Din păcate, elevii de astăzi par tot mai plictisiți și fără curiozitatea de a căuta și de a găsi adevărul prin educație. Cu siguranță că prea puțini dascăli mai reușesc să transmită acel morb al entuziasmului căutării și ca atare totul devine fad și plat. Se caută așadar vina: sistemul, profesorii, guvernul, economia, Europa post-educată, etc. Orice reformă s-ar face, dacă nu apare pofta de căutare și entuziasmul euristic, nu se poate face nici o educație. Putem vorbi doar despre o informație prin sistemul educațional dar nu despre o receptare plină de bucuria căutării și a descoperirii, care arată că există acel *pathos* prin care informația contribuie la propria ta formare, fiind de folos pentru modelarea caracterelor. Lumea a devenit apatică în marea ei majoritate și se vede o tot mai mare lipsă de vocație. Văcația este chemarea spre a-ți îndeplini un vis. Nu mai avem nici vise, ci trăim din păcate într-un prezent fără viitor și deci fără planuri sau deziderate. Nimeni nu știe ce va mai fi peste cinci sau zece ani, dacă vom fi, dacă ne vom mai regăsi ca oameni într-o societate, în care totul se schimbă. Nici nu mai știm ce să spunem despre această inteligență artificială, încercăm să găsim latura pozitivă a acestei noi orientări, dar nu știm mai nimic despre pericolele sau aspectele ei negative.

Educația² este pregătirea pentru viitor, pentru vise și planuri care se cer împlinite. Fără acestea rămânem simple animale, care ne trăim prezentul pe baza instinctelor. Hedonismul nu este un vis sau o vocație ci doar un impuls de a simți plăcerea momentului. O lume hedonistă, care urmărește

2 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Valences of Education," în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 190-196.

doar propria sa plăcere este o lume fără sens căci plăcerea de moment nu are sens decât unul distructiv. Ceea ce atrage astăzi tinerii în detrimentul educației este această himeră a plăcerii de moment, care nu are o bază și care, așa cum spunea regretatul profesor Dumitru Popescu, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, crează „omul fără rădăcină”. Un astfel de om poate fi cel mai bine guvernat și condus căci el nu mai are nici sens, nici vise, nu mai are nici istorie și nici spirit, nu mai are umanitatea valorică.

Un alt fundament al educației autentice este *respectul față de om sau relația creațională interumană*. Este o cerință atât divină (pentru cei ce cred), cât și umană (pentru ceilalți). Ca cerință divină omul este acel frumos dumnezeiesc, ultima verigă a creației, care ar trebui să subsumeze în sine tot frumosul creațional. Omul nu este un stăpân al creației așa cum învățăm în manualele noastre de dogmatică. El este mult mai mult: este frumosul creațional, modelul pentru toate celelalte elemente creaționale, este capodopera care ar trebui să reverse în lume tot ceea ce a primit de la Dumnezeu în creație: acea kalokagathia divină, harică. Nu suntem deci stăpânii lumii, ci acel frumos-bine-adevăr, care protejează restul creației. Dacă ne vedem și ne simțim așa, înseamnă că am devenit co-acționari sau împreună-lucrători cu Dumnezeu în actul providenței divine. De fapt acesta a fost sensul nostru creațional: de a fi dialogali agapici cu Dumnezeu și cu creația și de asemenea de a fi providențiali-harici în conducerea creației spre telosul soteriologic al lumii. Așadar Dumnezeu nu este Stăpânul infricoșător al lumii, ci Părintele binelui, al adevărului și al frumosului în sinergie cu omul.

În al doilea rând, dintr-o perspectivă strict umană, omul ar trebui să se educe spre a căuta frumosul ca sens și țel de viață. Chiar fără a crede în Dumnezeu omul trebuie să manifeste bunătatea superiorității lui pe scara evoluției. Ori de foarte multe ori în istorie omul s-a comportat ca un stăpân asupra lumii și chiar dacă apela teoretic la Dumnezeu, se comporta ca unul fără nimic sfânt în el, având ca motivație doar propria sa lăcomie. De cele mai multe ori Dumnezeu era doar o expresie, o acoperire și nimic mai mult și ca atare cele mai multe războaie și masacre în istorie s-au realizat în numele lui Dumnezeu deși nu aveau nimic de a face cu El.

Avem așa dar nevoie de a ne educa valoric iar Dumnezeu, departe de a fi exponentul încrunțat și pedepsitor, este reperul oricărui frumos agapic din lume. Fără acest reper ne vom pierde valorile, vom căuta altele, în care,

așa cum am văzut în istorie, omul oricât de bun teoretician al binelui ar fi, nu reușește decât să își dovedească încă o dată veridicitatea expresiei *homo hominis lupus*. Modelele pe care omul le-a căutat în afara lui Dumnezeu au fost aproape toate false și fără un sens agapic social. *Ne-am educat în istorie să ne concurăm nu să ne completăm* așa cum dorea Dumnezeu. Educația prin completare ca un mesaj divin este cea care ne lipsește. În toate sistemele de gândire fără Dumnezeu am fost învățați să ne concurăm unii cu alții, ceea ce a dus la ura dintre oameni și lipsa iubirii adevărate.

Nu am înțeles niciodată ura ateilor împotriva lui Dumnezeu și a credinței în El, așa cum nu am înțeles nici ura fundamentalistilor religioși împotriva celor care nu le împărtășesc viziunea. Unde este în acest sens iubirea inter-umană, certută de Dumnezeu sau de societate? Procesul de mergere de la necredință spre credință este normal și face parte din căutarea sinceră a omului. Omul este un căutător al sacralului și până nu găsește, nu se poate defini ca un credincios al lui Dumnezeu, dacă este un căutător sincer cândva Îl va descoperi și chiar dacă nu Îl va găsi în viața lui, Dumnezeu îi recunoaște căutarea și truda. În viziunea mea și ateul sincer, care nu se luptă cu Dumnezeu, ci doar Îl caută, este un om iubit de Dumnezeu. Dar eu cred că dacă căutarea este sinceră Dumnezeu se va lăsa descoperit, ba chiar El se va descoperi celui care Îl caută sincer iar finalul va fi un drum al Damascului, căci fiecare a avut sau are sau va avea un moment al Damascului în viața lui. Depinde de noi dacă ne ridicăm tot orbi și rămânem în orbire sau vrem să vedem.

În acest proces de căutare, omul se va educa spre frumos, dincolo de tentațiile lumii care îl deusolează pe moment. Educația adevărată are sens soteriologic căci ea este un drum spre perenitatea umanității. În procesul educației Dumnezeu nu deranjează sau nu ar trebui să deranjeze decât pe cel care nu dorește lumina, adevărul și viața, adică doar pe diavol. Omul fără de credință este doar o ființă în căutare, care încă nu a găsit calea dar nu se oprește din căutare. Faptul că încă se ridică atâtea voci împotriva Religiei ca modalitate de educație, arată că nu am înțeles sensul frumosului educațional, care vrea să formeze caractere agapice și doar indivizi informați.

În final, ne punem întrebarea firească. Ce nu a mers în sintagma „România educată” prin care cineva a mai amăgit o dată mulțimile și a mai primit un mandat de președinte de țară? Pentru a promova un astfel de proiect trebuie mai întâi să crezi tu în el. Dacă el este doar un slogan electoral și

nu un crez, nu are cum să fie valabil și viabil. Se pare că doar s-au folosit de slogan, dar nu au crezut în el, nefiind un țel de țară. În teologia românească părintele profesor Dumitru Stăniloae a vorbit într-un mod unic de frumos despre dor, cuvânt aproape intraductibil, cu o conotație atât de profundă. Trebuie deci să ai dor de neam și de țară, dor de istorie și spiritualitate pentru a putea educa în profunzime neamul nostru.

În al doilea rând, care au fost valorile promovate? Din păcate, acestea au lipsit cu desăvârșire. Nu poți educa și forma generații de tineri, când răul nu se taie de la rădăcină. Nu există o formare prin educație serioasă, când bieții tineri sunt sufocați de un internet fără cenzură, în numele unei libertăți europene de tip nou. Tot internetul gălgâie de pornografie la liber. Cum să mai aprecieze și să iubească o fată tânărul de astăzi și să îi descopere frumusețea când mintea lor este injectată de acele imagini murdare văzute fără nici o cenzură. Se distruge ideea de frumos și de curat în iubire și totul devine vulgar și pervers. Iar perversitatea devine o normă a statului european „civilizat” și progresist, prin care se poate orice, scopul fiind distrugerea familiei tradiționale. Mai apare apoi inducerea ideii de frică și de homofobie, dacă se cere o analiză serioasă a acestui fenomen care nu trebuie oprimat dar nici promovat. Este vorba despre foarte formele lgbt-iste, care crează acel contraserviciu prin promovarea insistentă și acuza celor care nu au aceeași părere, că sunt homofobi. Adevăratul creștin, după modelul hristic nu este homofob și homofil, în sensul cel mai curat și mai profund. A educa tineretul în acest sens înseamnă a crea o falie între gândiri și practici, care cândva vor refuza și nu este bine.

Pentru o educație valorică este nevoie de educatori de vocație și nu de angajați în sistemul de învățământ. Vocația de dascăl este o chemare spre a cunoaște apoi spre a dăruia această cunoaștere, formând caractere și acest lucru nu îl poate face oricine. Este un act cvasi-sacerdotal în care știința se cumulează în mintea și sufletul dascălului, care apoi își cuminecă elevii prin dăruire. În acest sens vedem o educație pe fundamente și termeni pe care credința îi utilizează de la începuturi: cunoaștere, iubire, dăruire, cuminecare. Deși se evită a fi utilizate, dar aceste cuvinte stau la baza unei educații autentice, prin care oamenii se văd ca niște împreună-creați și călători spre drumul eternității lor.

Omenirea are nevoie pentru viitorul ei de hrană curată, sănătate și educație. Prin acestea vom reuși să ne păstrăm ca popor și stat, ca spiritualitate și istorie. Dacă vom merge doar pe principiul finanțării celor care

strigă mai tare în stradă sau celor care te au la mână cu dosare fabricate, atunci nu vom face altceva decât să tot amăgim țara cu reforme care nu se vor realiza niciodată. Dacă nu ai o Românie educată, vom fi un popor de pălmași prin Europa, bucuroși că mai este vreun bunic de îngrijit la domiciliu, niște căpșuni sau sparangheli de cules sau niște spălătorii auto prin Occident. Este prea puțin și prea înjositor. Educația³ și cultura te ridică și îți dă verticalitatea unei istorii atât de zbuțumate, care însă merită respectul Occidentului.

Bibliografie:

- POPESCU, Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru, *Biserica și poporul*, în rev. „*Glasul Bisericii*”, nr. 8-12/ 1994, pp. 5-8.
- POPESCU, Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru, *Omul fără rădăcini*, București, Editura Nemira, 2001.
- POPESCU, Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru, *Ortodoxie și Contemporaneitate*, București, Editura Diogene, 1996.
- POPESCU, Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru, *Teologie și Cultură*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Current Values of Education and Culture”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Valences of Education”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 190-196.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Key aspects of the Freedom of Conscience”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Les Arcs, France, Editions IARSIC, 2016, pp.30-37.
- STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Cultură și Duhovnicie*, vol. 1-3, articole publicate în *Telegraful Român (1930-1936, 1937-1941, 1942-1993)*, București, Editura Basilica, 2012.

3 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Current Values of Education and Culture”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.

- ♦ STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Sfânta Treime sau La început a fost iubirea*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1993.
- ♦ STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Spiritualitatea ortodoxă*, ca vol. 3 din *Teologia Morală Ortodoxă*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981.
- ♦ TEȘU, Pr. Prof. Dr. Ioan C., *Educația de la tradițional la digital*, București, Editura Sofia, 2023.